

Зимові ворожіння

Олекса Воропай

Дівчата ворожать. Щедрий Вечір

13 січня на Меланку.

Хоч дівчата і самі з "Меланкою" ходять, і парубочу "Меланку" частують вечерею, проте знаходять час поворожити.

Ворожать переважно так само, як на "Андрія" ворожили. Бігають попід вікна слухати, питаються прохожих чоловіків: "Дядьку, як вас звати?", кидають через хату чоботи — куди впаде чобіт носком, туди й заміж вийде... Перелічують кілки в плоті: "удівець, молодець...". Дівчата-гуцулки зав'язують собі очі хусткою і навпомацки лічать кілля в плоті до дев'яти. Дев'ятий перев'язують хустинкою і ранком дивляться: рівний, гарний — наречений такий буде, а як кривий, горбатий, то й "доля" крива!.. На Гуцульщині ще годують кота варениками, як на "Андрія" пса годували, щоб довідатись: "Котра з нас перша заміж піде?"

На Слобожанщині дівчата розкладають опівночі вогнище на березі річки, на льоду прорубують ополонку і чекають, щоб добре розгорівся вогонь. Коли вогнище розгорілось, кожна з дівчат бере тліючу головню і кидає її в ополонку: затріщить вогонь на воді — за багатого заміж піде, тільки "пшикне" головня і тріску не видасть — за бідного!

Дівки-чарівниці в цю ніч збирають "дивацьке" зілля "нечуй-вітер". Хто його знайде, — а росте воно в таких місцях, що тільки чарівниці знають. — той може зробитися нечуваним і небаченим...

День Андрія Первозванного

День св. Андрія Первозванного припадає на 13 грудня.

Стародавня християнська легенда каже, що апостол Андрій Первозваний проповідував християнство в самому Царгороді, на побережжях Чорного моря та в околицях нашої столиці — Києва.

В староукраїнському літописі, що датується XIII століттям, знаходимо такий переказ: "Андрій навчав у Синопі. Коли прийшов до Корсуня, побачив, що з Корсуня близько до Дніпрового гирла. І пішов у Дніпрове гирло. Відтіль поплив вгору Дніпром та принагідно прийшов і став під горами на його березі. Вставши вранці, сказав до учеників, що були з ним: "Чи бачите ці гори? На цих горах засяє ласка Божа і буде великий город, і Бог збудує багато церков". І вийшовши на ці гори, поблагословив їх і поставив хрест, і, помолившись Богові, зійшов із цієї гори, де опісля був Київ. І поплив угору Дніпром...". 1

Хоч Андрій Первозваний — християнський святий, але в народній традиції звичаї і

обряди в день цього святого мають стародавній, дохристиянський характер: угадування майбутньої долі, заклинання, ритуальне кусання "калети".

З усього циклу осінніх традиційних свят день Андрія Первозванного — найцікавіший. Від нього віє чарівною староукраїнською стихією.

Дівчата ворожать

З давніх-давен у ніч під "Андрія" дівчата ворожать. Може, не зовсім щиро, та все ждесь там, "глибиною душі" дівчина вірить, що "Андрієва ніч" допоможе їй пізнати свою долю — дізнатися, чи вийде вона заміж, а чи доведеться знову дівувати цілий рік,

Ще звечора, як тільки дівчата зійдуться до хати ворожити, першим ділом вони печуть балабушки.

Балабушки — це невеличкі круглі тістечка з білого борошна. Воду на ці тістечка дівчата носять із криниці — не відром і не глечиком, а... ротом! Носять так, щоб хлопці не бачили, бо як побачать — біда!.. "Ми, бувало, — оповідає Свирид Галушка, — як побачимо, що дівчата по воду пішли — за ними і ну їх смішити: один виверне кожуха і почне мекати по-козиному та перед дівчатами вихилясом ходити, другий удає з себе цигана, третій — жида... Таке виробляємо, що дівчата хоч-не-хоч, а розсміються і води в роті не втримають. У нашому селі такі були хлопці напрасливі, що біля кожної криниці поставлять варту і дівчатам — де хоч бери води! Тоді дівчата просять хлопців:

— Ідіть собі геть, хлопці, ми води наберемо!

А я, бувало кажу: "Макітру вареників на стіл — підемо!"

— Та вже будуть вареники — їжте, хоч лусніть, тільки води дайте набрати!

Отак домовилися, хлопці йдуть до шинкаря по горілку, а дівчата, набравши в рот води, йдуть до хати місити тісто на балабушки.

Коли вже балабушки спечуться і вистигнуть, кожна з дівчат позначає своє тістечко кольоровою ниткою або папірцем. Потім вони розкладають їх рядочком на долівці — звичайно на простеленому рушнику.

Як усе це зроблено, до хати впускають пса, що перед тим цілісінький день був у зачині і не дістав ніякої поживи. Голодний пес "вирішує долю". Він хапає балабушки одну за одною, боячись утратити смачну вечерю, а дівчата з притишеним диханням слідкують за кожним найменшим рухом пса. Ще б пак! Чию балабушку пес проковтне першою, та дівчина перша і заміж вийде, а чию не зачепить, та сидітиме в дівках, Інколи пес візьме балабушку і несе її десь у темний кут — так і доля занесе дівчину в чужі краї, в далекі села. Найгірше, якщо пес не з'їсть балабушку, а тільки надкусить її і покине...

Бігають ще дівчата попід вікна слухати.

"Оце підбіжить під вікно, — розповідає Марія², — до тієї хати, де багато дітей, стане і слухає. А в хаті саме розбешкетувалися діти. Мати свариться на них:

— Сядь, Івасю!

Дівчина сердито відбігає під вікна, бо почути "сядь" значить, що вона сидітиме ще "в дівках" цілий рік.

Під вікном другої хати інша з дівчат почула, як господиня до свого чоловіка або

сина сказала:

— Іди, Грицю, корові дай сіна!

Це добрий знак, бо сказане "іди" віщує весілля."

Інколи дівчата не тільки слухають, а й гукають під вікном:

— Дядьку, де ключі?

Господар, що хоче пожартувати з дівчатами, відповідає:

— У вівсі, щоб посивіли ви всі!

Але зараз же поспішає поправитися:

— Ні, ні, дівчата, у пшениці — щоб усі ви були молодіці!

— Дякуємо!

І весела дівоча юрба з сміхом та вереском вибігає на вулицю...

Для дівчини мало знати, що вона вийде заміж; вона ще хоче довідатися, чи буде в парі з своїм судженням. Пізно ввечорі, коли вже стемніє, дівчина набирає в пелену насіння коноплі, виходить за хату, сіє на снігу і приспівує:

Андрію, Андрію,

Конопельку сію.

Спідницею волочу,

Заміж вийти хочу. 3

Потім набирає жменю снігу там, де сіяла коноплі, вносить до хати і, коли сніг розтане, лічить насіння: якщо кожна зернина має пару — добре, якщо ні — поганий знак.

Цікавиться дівчина ще й тим — хто буде її чоловік, якої вдачі та якого фаху? Щоб це вгадати, вона посипає на долівку трохи пшениці, наливає в мисочку води і ставить люстерко. Коли все вже готове, впускає півня і слідкує за ним: якщо півень нап'ється води — чоловік буде п'яницею, клюне пшениці — господарем, а як гляне в люстерко — паничем і ледарем.

Бігають ще дівчата до річки, набирають намулу з дна і приносять до хати. В хаті цей намул уважно розглядається; якщо там є шматочок заліза чи цвях — чоловік буде ковалем, тріска — теслею, скло — склярем, шкіра — шевцем, пісок — мулярем, а якщо, крім землі, немає нічого — хліборобом!

Цікаво ще знати, як буде зватися чоловік? Виходить дівчина на вулицю і питається першого зустрічного чоловіка:

— Дядьку, як вас звати?

Наші люди цьому не дивуються, бо ж кожний знає, в чому річ.⁴ Почувши питання, прохожий дає відповідь, наприклад:

"Михайло!" Це значить, що майбутній чоловік теж буде зватися Михайлом.

Дівчина хоче бодай у сні побачити, як же той Михайло виглядатиме. Для цього є інше ворожіння: лягаючи спати, дівчина скидає з себе крайку, робить з неї хрест і кладе під голову, шепочучи такі слова:

Живу в Києві на горах,

Кладу хрест в головах;

З ким вінчатись, з ким заручатись.

З тим і за руки держатись. 5

Якщо вночі їй присниться сон, що до неї підійшов парубок, взяв за руку і повів до вінця, то це буде її суджений.

А то ще так ворожать, беруть півня і курку, зв'язують їх до купи хвостами і накривають решетом, щоб спершу заспокоїлись. За якийсь час випускають їх з-під решета і дивляться: хто кого перетягне. Як півень перетягне курку, то "чоловікове буде зверху", а як курка півня, то жінка буде верховодити над чоловіком.

Отак наші дівчата "вгадують свою долю" в ніч під Андрія Первозванного.

— — — — —

1 Українські перекази. Зібрав М. Возняк. Львів. 1944, стор. 5.

2 Марія К-ць — жінка понад 60 років з села Громи на Уманщині — О.В.

3 Записано в селі Вороновиця на Вінничині від Докії М-ий, жінки понад 50 років.

4 Цей спосіб ворожіння дівчат поширений по всій Україні, не тільки в селах, а й по містах. Мені не один раз доводилося спостерігати таке ворожіння дівчат в ніч під "Андрія" або напередодні Нового Року в Одесі. — О. В.

5 Записано в селі Кордишівці на Вінничині від Галини С-к, молодиці коло тридцяти років. — О. В.